

retorn, fins que, primer amb Vizzi, després amb Golo, la moneda es gira, fent que apartar la mirada d'allò que ha esdevingut innegable sigui ja impossible. Aquest canvi d'actitud del pallasso es trasllada a escena amb un to poètic encantador gràcies a l'aparició d'un Charlie 2 (Alfonso Blanco), que acompanya els altres dos pallassos fins al moment de la mort. És aquell Charlie que, com ells, duem amb nosaltres mateixos d'una manera o altra: el Charlie imaginari. El pas definitiu, com diu Vizzi, els dos pallassos l'han de fer sols; i així, aquest petit Charlie, després d'haver estat testimoni d'aquestes desgràcies, quan en Rivel per fi gosa assumir-les i enfrontar-se al comissari de la Gestapo —és a dir, al poder—, dient senzillament el que pensa —que ell també és esclau de la por—, créua la tanca duent a la mà la cadira i la concertina, dos atributs característics de l'ofici; els donarà a Rivel, i així, després d'aquesta fusió, en l'última actuació del pallasso, el plor darrer serà també el plor de l'home.

Fins aquí he optat per centrar-me en l'obra, deixant d'esmentar la gran i acurada actuació de cada un dels actors que hi intervenen; tampoc no he fet palès com es fan evidents la cura i el compromís que hi ha darrere de la posada en escena, ni he expressat el desig que se segueixi donant espai a l'obra feta i la que està per fer de Vázquez; he optat per la construcció del missatge per davant de tot, potser perquè, arran de l'obra, he assistit a la consolidació d'una nova lògica: igual que el pallasso, un crític de teatre tampoc pot ser no polític i fer veure que escriu des d'una mirada objectiva que no disfressa sinó una concreta subjectivitat. Arribats aquí, només resta un darrer crit: «— Uuuuh!»

SALAMANDRA: L'EXTINCIÓ INEVITABLE?

Oriol Puig Taulé

Salamandra, de Josep M. Benet i Jornet. Direcció: Toni Casares. Escenografia: Anna Alcubierre. Vestuari: Marta Rafa Serra. Il·luminació: Ignasi Camprodon (aai). Música original i disseny de so: Àlex Polls. Realització de vídeo: Josep M. Mañé. Repartiment: Àngels Poch, Pep Cruz, David Selvas, Julio Manrique i Cristina Genebat. Sala Petita del Teatre Nacional de Catalunya, del 13 d'octubre al 4 de desembre de 2005.

Salamandra, la darrera obra de Benet i Jornet estrenada al TNC, pren com a base l'extinció d'una espècie concreta d'amfibi de Califòrnia, la salamandra, per tal de reflexionar sobre la pèrdua de la memòria a la societat contemporània. L'argument és complex i ambiciós: parteix del que pot semblar una anècdota i tracta qüestions tan diverses i distants entre elles com són la recerca dels orígens, l'holocaust nazi, la identitat europea o la immigració a Barcelona. Una proposta arriscada de Benet i Jornet que pretén construir una obra dramàtica complexa, plena de ramificacions i subtrames que porten la història cap a camins ben diversos, sempre sota el pes del concepte d'extinció.

Claud i Travis són dos «germans de sang» que comparteixen professió, la de director de cinema, però no la mateixa visió sobre la vida, que plasmen a les seves creacions artístiques de maneres ben diferents: amb l'explotació dels sentiments en el cas del primer; i amb la cruesa de

la realitat en el cas del segon, és a dir, amb el gènere del melodrama i el documental, respectivament. La poderosa figura de la mare (Emma) és el seu veritable punt d'unió, fins al moment de l'aparició de Hilde, la noia que inevitablement introduirà la relació triangular a l'obra. En la primera part, se'ns hi presenten els personatges i l'espai on habiten, el desert californià de Santa Rosa, una casa aïllada del món i momentàniament sense línia telefònica a causa de l'amenaçador incendi que els envolta i que, com una força omnipresent, els acompanyarà al llarg de tota l'obra. La segona part se centra en el viatge que emprenen Hilde i Claud a Europa, que els fa visitar Alemanya, l'illa grega de Milo, París i finalment Barcelona, amb l'objectiu doble de buscar material per a una nova pel·lícula de Claud, i al mateix temps intentar conèixer les claus del seu passat.

El text de Benet i Jornet flueix amb molta naturalitat dels llavis dels intèrprets, gràcies a l'acurada direcció de Toni Casares, que imprimeix un to naturalista i contingut a l'obra, sense gaires estridències. La segona part esdevé molt més monòtona i previsible que la primera, a causa de l'estructura formal del viatge que emprèn la parella, en la qual en cada escena es traslladen d'un país a un altre, seguint les pistes de la seva investigació historicosentimental.

L'espai dissenyat per Anna Alcubierre és simple i diàfan: unes plataformes de fusta lleugerament elevades de terra que permeten la convivència de dues localitzacions diferents gairebé en el mateix pla espacial, gràcies igualment a l'absència d'elements escenogràfics, que es limiten als mínims i imprescindibles. Només una butaca, un terrari i una caixa plena de records, són els objectes que ajuden a configurar el món de *Salamandra*. El fons el presideix una gran pantalla de forma panoràmica, que mostra el lloc on es desenvolupa l'escena en tot moment mitjançant la projecció de fotografies i vídeos, tant de la casa de Califòrnia com de les diferents localitzacions del viatge per Europa de la segona part. Toni Casares ha sabut traslladar al TNC amb molt d'encert l'esperit minimalista (per força) de la Sala Beckett que ell mateix dirigeix, que fa del «menys és més» la seva premissa bàsica per motius ideològics i per pura necessitat, en tractar-se d'un espai tan limitat. La Sala Petita esdevé el marc perfecte per a aquest text, ja que l'escenari està situat al mateix nivell que la primera fila d'espectadors, fet que permet una percepció de la interpretació dels actors molt més propera i precisa. La pantalla de vídeo, ja explicitada en les acotacions de Benet i Jornet, és una presència que no aporta gaire enriquiment a la posada en escena, ja que la seva funció es limita a ser teló de fons de l'acció, com una simple evolució dels telons pintats del segle XIX, sense aprofitar de cap manera les possibilitats que la tecnologia pot aportar a les arts escèniques. L'espectador s'acaba oblidant de la pantalla, que canvia d'imatge a mesura que van avançant les escenes, i de vegades l'obvietat de l'ús que se'n fa arriba a ser gairebé insultant. Em refereixo concretament a l'escena de la segona part en la qual Claud i Hilde arriben a París, en la qual es projecta una vista de la ciutat amb la inevitable torre Eiffel, com si l'espectador necessités aquest símbol hiperconegut per reconèixer el lloc, com si el text no fos suficient. I per deixar-ho encara més clar, Casares hi afegeix una música d'acordió de fons, perquè tothom entengui que ens trobem a França i no a un altre país. Tinc la sensació que tant Benet i Jornet com Toni Casares dubten de les capacitats intel·lectuals del públic del TNC, ja que sembla que tot s'hagi d'explicar com a mínim dues vegades, perquè pugui processar la informació que, si bé és abundant, una ment mínimament preparada pot arribar a digerir amb facilitat. Sucedeeix el mateix amb l'escriptura de Benet: el seu afany per deixar ben clars els símbols i els significats de les metàfores utilitzades acaben perjudicant el text, que s'omple de repeticions i obvietats.

Salamandra, de Josep M. Benet i Jornet, dirigida per Toni Casares.
(Teresa Miró)

Les dues obsessions recurrents de gran part de la producció de l'autor —la pèrdua de la memòria com a pèrdua de la identitat i la perpetuació de l'espècie com a herència per les generacions futures— apareixen una vegada i una altra al llarg del text fins al punt d'esdevenir banals per la seva excessiva repetició: els objectes com a portadors d'informació valuosa sobre el passat, la por de la inevitable extinció de tota forma de vida, l'amenaça de l'oblit general com a forma de destrucció cultural... Les semblances de *Salamandra* amb l'obra del mateix autor *Testament* (1995) són reconeixibles fàcilment, ja que també hi trobem personatges entestats a deixar alguna cosa d'ells després de la seva desaparició i d'altres que es neguen a la seva perpetuació, per negació voluntària o bé inconscient. Amb la repetició tan evident dels símbols, l'espectador es veu forçat a reflexionar sobre el que se li està ordenant des de diversos plans d'informació, d'una manera del tot dirigida i premeditada, sense deixar que la reflexió neixi de manera més intuïtiva i natural, tal com seria desitjable. Si ja ens donen tota la feina feta, què ens queda com a espectadors: només empassar-nos allò que ja ha estat preculinat per a nosaltres? No tenim dret a participar com a públic en el procés de cocció del plat? Som simples consumidors? No s'ha oblidat que l'esperit crític del públic és un dels factors que acaben de configurar un espectacle, que pot variar segons la percepció de cada espectador en particular; i crec que aquesta és la clau de tota obra: deixar un espai de llibertat a l'espectador; perquè uneixi les idees dins la ment i construeixi un discurs

propi partint de la informació que li ha estat donada. Tota forma de dirigisme, ja sigui social, polític o estètic, no és cap altra cosa que un intent de manipulació.

L'aspecte que més destacaria de la posada en escena de *Salamandra* és sense cap mena de dubte la interpretació dels actors, que aconsegueixen convertir el text en quelcom natural i gens forçat, tot i la dificultat que representa la seva naturalesa molt més narrativa i descriptiva que pròpiament d'acció. El paper de la mare és interpretat per una esplèndida Àngels Poch, que demostra una vegada més el seu gran talent i versatilitat interpretativa així com una potent presència escènica, en una escena memorable per la perfecció tècnica com és la del monòleg parlant per telèfon amb Claud, amb les dificultats de comunicació que comporta la poca cobertura dels mòbils d'avui en dia. David Selvas, per fi de nou als nostres escenaris, crea un personatge amb tota la força i la seguretat amb què estem acostumats a veure'l, un Claud ric en matisos i creïble en totes i cadascuna de les etapes que viu, potser el personatge que mostra una evolució més important al llarg de l'obra. Julio Manrique, el seu «germà de sang», Travis, construeix un personatge aparentment més simple, molt en la línia orgànica i naturalista que tan bé sap fer, però que potser acaba resultant massa pla i monòton, com si el mateix actor no es trobés del tot a gust amb el personatge que li toca interpretar; d'altra banda força breu. Cristina Genebat és Hilde, l'enigmàtica documentalista alemanya, un personatge certament antipàtic a la primera part de l'obra, de la qual descobrim el seu passat més endavant, i tot i que és convincent es mostra insegura en certs moments, com si no s'acabés de creure el seu text. Finalment, cal destacar Pep Cruz, que interpreta el «senyor» que apareix en diverses escenes sota la pell de diversos personatges, tots ells diferents i profundament reals, com l'amic del vell Joe Bennett (acudit autoreferencial que Benet insereix al text sense cap mena de pudor) o l'etern pretendent de la mare, sempre a la seva disposició, i tot i el caràcter secundari dels seus personatges és capaç de portar les escenes amb la seguretat i la saviesa escèniques que li han donat els anys d'experiència als escenaris.

En definitiva, *Salamandra* és un text que parla de l'extinció, de la necessitat de recuperar la memòria (tant la personal com la nacional) i de la por per la incertesa del futur. El mateix Josep M. Benet i Jornet, el dia del col·loqui amb l'autor i els actors de l'obra després de la funció, es mostrava molt pessimista sobre el futur de la cultura i la llengua catalanes, i va afirmar que la immigració creixent que arriba al nostre país esborrarà tots els referents propis, que acabaran desapareixent sota la mar de la multiculturalitat. Només li faltava dir, com aquelles tristament cèlebres declaracions de Marta Ferrussola, que d'aquí a poc trobarem més mesquites que esglésies a les nostres ciutats. El pessimisme de Benet sobre el futur de la nostra cultura l'ha portat a crear una obra ambiciosa per la varietat de qüestions que vol tractar, i certament pessimista en la seva essència tot i que, al final, com sempre, hi sembla haver una petita possibilitat per a l'esperança.

Tinc la sensació que aquest text ha nascut amb una intenció clarament didàctica, i que de ben segur ha estat escrit pensant en la seva futura traducció a altres llengües, especialment el castellà i l'anglès, per explicar al món que en un racó d'Europa existeix una curiosa llengua denominada català, i que la seva fràgil existència és comparable a la de la petita salamandra del desert californià, que tan sols necessita una trepitjada inoportuna per desaparèixer de la capa de la terra.